

“เพียงแค่เม็ดทราย” และ “รายศิลาเรียง” อันมิใช่เพียงแค่กรวดหินและเม็ดทราย

“Phiang Khae Med Sai” and “Rai Sila Rieng”: Not Just a Pebble Stone, Nor Just a Grain of Sand

วนิดา บำรุงไทย¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ ลักษณะทางวรรณศิลป์ในบทประพันธ์ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ทั้งหมด จำนวน 68 เรื่อง ของ “นิต นรารักษ์” หรือ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา จากฉบับพิมพ์รวมเล่มคือ **เพียงแค่เม็ดทราย** (2523) และ **รายศิลาเรียง** (2539) เพื่อศึกษาทำความเข้าใจ และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการประพันธ์ ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ ของนักเขียน ผู้ได้รับการยกย่องอย่างมากในวงวรรณกรรมไทย ผลการศึกษาแสดงว่า วรรณกรรมชุดนี้มีลีลาการประพันธ์ที่โดดเด่น

ทั้งในด้านรูปแบบความเรียงอันสมบูรณ์ด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ และโดยเฉพาะด้านการใช้ภาษา อันสืบเนื่องจากผู้ประพันธ์ เป็นผู้มีความรู้ด้านร้อยกรองเป็นที่นิยมนยกย่องอย่างสูงในนามปากกา “อุชเชนี” ผลงานชุดนี้จึงเลิศด้วยศิลปะการเพ้นคำและสรรความ โดยหลากหลายวิธี ทั้งกอปรด้วยความละเมียดละไม ประณีต ทั้งเสียงอันไพเราะราบรื่น สละสลวย และความหมายอันลุ่มลึกจับใจ จึงเป็นที่คาดได้ว่าวรรณกรรมชุดนี้จะเป็นที่ ยกย่องประทับใจผู้อ่านได้อย่างยาวนาน

คำสำคัญ : เพียงแค่เม็ดทราย รายศิลาเรียง ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ นิต นรารักษ์ อุชเชนี ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา

Abstract

This research article aimed to study and analyze the characteristics of the literary devices in 68 **Informal essays** written by “Nid Nararak” or Prakhin Chumsai Na Ayudha published in the collections entitled **Phiang Khae Med Sai** (1980) and **Rai Sila Rieng** (1996). The purposes of the study were to understand and to collect the knowledge regarding the art of **Informal essays** of a writer who has been well acclaimed in the Thai literary circle. The findings revealed that this literary series featured distinguished writing techniques both for the composition format completed with literary devices and especially for the use of language.

As the writer also wrote poems that were highly popular under the penname of “Utchenee”, the essay series was embellished with the poetic art of word and message selection delivered in various styles and techniques resulting in refined, beautiful and meaningful sounds. It could, therefore, be expected that this literary series will continue to impress readers for a long time.

Keywords : Phiang Khae Med Sai, Rai Sila Rieng, Informal essay, Nid Nararak, Utchenee, Prakhin Chumsai Na Ayudha

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ภูมิหลัง

เขากลับมาถามๆ ที่ถูกอยู่ตรงคอกหอยลงไปด้วยความยากเย็น สายน้ำคงรู้และเข้าใจ จึงได้ไหลราบเรียบ คู่อ่อนซ้อยสงบเสถียรและน่ารัก “มันเกิดอะไรขึ้นกับเราเล่าสายน้ำ?” เขาเพิ่มพ้อออกไป “มันเกิดอะไรขึ้นกับเรา?” เสียงกระซิบตอบมานุ่มนวลอ่อนหวาน ประเล้าประโลมเหมือนสายลมอ่อนสายน้ำนั้นเหมือนพยายามหลีกเลี่ยงที่จะยืมพรายอยู่กลางประกายเดือน เป็นยืมที่เศร้าละมุน ประหลาด ไม่อาจบอกได้ว่าหัวใจส่งน้ำตาออกมาคลออยู่เต็มตาตั้งแต่เมื่อไร (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 259)

ความพรรณนาราบรินไฟระราวกับบทกวีนี้เป็นส่วนหนึ่งของ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ (informal essay)** (ดูที่เชิงอรรถ 1) เรื่อง **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ของ ประศิน ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้สร้างผลงานเขียนจำนวนมากซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงวรรณกรรมไทยทั้งบทกวีในนามปากกา “อุชเชนี” และงานเขียนร้อยแก้วในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ดังได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ประจำปี พุทธศักราช 2536 (ศิลปินแห่งชาติ, ม.ป.ป., หน้า (6)) รวมทั้งได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติ “นราธิป” ในปี พ.ศ. 2544 ในปีแรกที่สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยเริ่มการมอบรางวัลนี้ (Mataree. 2008, ไม่ปรากฏหน้า)

บทกวีในนามปากกา “อุชเชนี” ได้รับความชื่นชมยกย่องอย่างสูงและเป็นระยะเวลายาวนาน ดังมีสถิติการพิมพ์ฉบับรวมเล่ม ขอบฟ้าขลิบทอง ถึงหกครั้ง ครั้งล่าสุดคือปี พ.ศ. 2544 ในสื่อออนไลน์ก็มีการอ้างถึงบทกวีของ “อุชเชนี” หลายแห่ง เช่นบทกวีชื่อ **ขอบฟ้าขลิบทอง ใน OK Nation net.** (“เชิญชาวโอเคเนชั่น”, 2552, ไม่ปรากฏหน้า) บทกวี **ในนิมิต** และ **ใต้โค้งสะพาน ใน Forum Web Board** (บทกวีของอุชเชนี, 2009, ไม่ปรากฏหน้า) นอกจากนี้บทกวี **อยู่เพื่ออะไร** ของ “อุชเชนี” ยังได้รับคัดเลือกเป็นเรื่องหนึ่งในแบบเรียนภาษาไทย วรรณวิจักขณ์ เล่มหนึ่ง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรปีพุทธศักราช 2524 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533, หน้า 27)

ส่วนความเรียงร้อยแก้วของ ประศิน ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่ใช้นามปากกา “นิต นรารักษ์” นั้น แม้จะไม่ใช่ที่นิยมแพร่หลายเท่าบทกวีของผู้เขียนคนเดียวกัน แต่นักวรรณกรรมก็มักยกย่องชื่นชมอย่างคู่เคียงกับบทกวีดังเช่น สาทิส อินทรกำแหง และ สุข สูงสว่าง แสดงความ

ชื่นชมว่า “นิต นรารักษ์” และ “อุชเชนี” เปรียบเสมือนช่างเพชรฝีมือเยี่ยมผู้เจียรไนเพชรจากภาษาไทยและความจริงของชีวิต เสนอเป็นวรรณกรรมมอบเป็นบรรณาการแก่ผู้อ่าน (สาทิส อินทรกำแหง และ สุข สูงสว่าง, 2523, หน้า 6-7) และ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียน และศิลปินแห่งชาติ กล่าวว่า นอกจากความนิยมยกย่อง “อุชเชนี” ในฐานะครูกวีแล้ว เขายังประทับใจกับความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ถึงกับนำคำและความตอนหนึ่งของความเรียงชื่อ **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** มาขึ้นต้นบทกลอนของตน และใช้ชื่อเดียวกันนี้เป็นชื่อเรื่อง (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2527, หน้า 107-109) ความเรียงตอนที่กล่าวนี้มีความว่า

... บางอย่างที่ไม่ใช่สิ่งเหล่านี้ ซึ่งในชีวิตเป็นแต่เงา
กลางๆ ที่ฉันโยยหาและไม่เคยได้ฝ่ามือหนึ่งที่จะลูบไล้ลงบน
เรือนผมอย่างปราณี ! เมื่อวันนั้นมาถึง อากาศคงจะสดน่าย
หายใจ ลมคงโชยมาเอื่อยๆ เสียงเห่กล่อมเป็นลำนํ้าไฟระ
คงจะดังขึ้น บางทีฉันคงจะได้หลับเสียที บนตักใครคนหนึ่ง
ที่จะลูบไล้ใบหน้าฉันด้วยความรัก ขณะที่ดาวกระพริบตาถี่
และเดือนยิ้มละไม..! (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 53)

ส่วนบทกลอนชื่อ **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ตามชื่อความเรียงของ “นิต นรารักษ์” นั้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ขึ้นต้นบทกลอนว่า

ฝันถึง..... ฝ่ามือหนึ่งซึ่งลูบไล้บนใบหน้า

ด้วยความรักและปราณียิ่งชีวา จะหลับตาผ่อนพักบนตักนั้น

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2527, หน้า 78)

ด้วยเหตุที่ความเรียงของ ประศิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีความโดดเด่นเป็นที่ประทับใจทั้งนักวรรณกรรมและนักอ่านเป็นระยะเวลานานดังกล่าวกว่า บทกวีวิจัยฉบับนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะทางวรรณศิลป์ในบทประพันธ์ความเรียงประเภท **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ของ ประศิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 68 เรื่อง จากฉบับรวมเล่มคือ **เพียงแค่เม็ดทราย** (2523) จำนวน 60 เรื่อง และ **รายศิลาเรียง** (2539) 8 เรื่อง (ดูที่เชิงอรรถ 2) เนื่องจากวรรณกรรมประเภทนี้เป็นศิลปะชั้นสูงที่ต้องใช้ชั้นเชิงทางวรรณศิลป์มาก (ตรีศิลป์ บุญจรรย์, 2532, หน้า 723) ทั้งนี้ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจ และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการประพันธ์ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ของ ประศิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับ

กับวรรณกรรมความเรียงของไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

กระบวนการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือรวมเล่ม **เพียงแค่มืดทราย** ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2523 ของสำนักพิมพ์ดวงกมล และ รายศิลาเรียง ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2539 ของสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย ส่วนเกณฑ์การศึกษาวเคราะห์ลักษณะทางวรรณศิลป์ กำหนดขึ้นตามโครงสร้างสำคัญของงานเขียนความเรียง (เปลื้อง ณ นคร, 2513, หน้า 15-17) ดังนี้

1. กลวิธีนำเสนอเรื่อง
 - 1.1 ความนำ หรือ ส่วนนำ (Introduction)
 - 1.2 เนื้อเรื่อง หรือ ตัวเรื่อง (Body)
 - 1.3 บทสรุป (Conclusion)
2. กลวิธีทางภาษา
 - 2.1 พรรณนาโวหาร (Description)
 - 2.2 ภาพพจน์ (Figure of speech)
 - 2.3 คำและความ (Usages of words)

สรุปและอภิปรายผล

ความเรียงของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ได้เริ่มขึ้นที่คอลัมน์ **ชีวิตและโลก** ในนิตยสาร **สยามสมัย** รายสัปดาห์ เมื่อ พ.ศ. 2495 โดยต่อเนื่องประมาณ 2 ปี และบทประพันธ์อีกส่วนหนึ่งลงพิมพ์ในนิตยสารฉบับอื่นๆ (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 2523, หน้า 5) ต่อมาได้รวมพิมพ์ส่วนหนึ่งในหนังสือชื่อ **ดาวผ่องนภาดิน** (2517) หลังจากนั้นก็มีรวบรวมความเรียงคือ **เพียงแค่มืดทราย** (2523) และอีกส่วนหนึ่งรวมพิมพ์กับงานอื่นๆ ในหนังสือชื่อ **รายศิลาเรียง** (2539)

ผลการศึกษา **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ทั้งหมดของ “นิต นรารักษ์” สรุปว่า มีการนำเสนอเรื่องอย่างเร้าอารมณ์ความนึกคิดตามลักษณะของวรรณกรรมประเภทนี้ โดยกอปรด้วยลีลาวรรณศิลป์อันโดดเด่น ทั้งด้วยการเรียงถ้อยร้อยคำและการใช้กวีโวหารอย่างประณีต เปี่ยมอรรถรส เมื่อประกอบด้วยเนื้อหาและแนวคิดอันเร้าอารมณ์ จับใจ ประทับใจผู้อ่าน ทำให้บทประพันธ์ชุดนี้เป็นวรรณกรรมไทยที่มีคุณค่าสมบูรณ์ยิ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีนำเสนอเรื่อง

ในการเสนอความเรียง ซึ่งมีโครงสร้างสำคัญ 3 ส่วนคือ ความ

นำ ตัวเรื่อง และสรุป (เปลื้อง ณ นคร, 2535, หน้า 116) นั้น “นิต นรารักษ์” ใช้กลวิธีต่างๆ อย่างประณีต ดังนี้

1.1 บทนำเรื่องหรือการเปิดเรื่อง “นิต นรารักษ์” เปิด

เรื่องอย่างมีลีลาที่ชวนสนใจ เร้าอารมณ์ เป็นส่วนใหญ่ ด้วยการนำเข้าสู่เรื่องอย่างฉับไว ประเด็นเรื่องชัดเจน ทั้งประกอบด้วยเนื้อหาและภาษาที่น่าติดตาม เช่น

เมื่อคืน ฉันฝันถึงสงคราม แล้วก็ต้องตกใจตื่นด้วยความตระหนก, ระทึกใจอยู่ในอกด้วยความระลึกถึงคุณและใครต่อใครบนผืนแผ่นดินไทยของเรานี้ อย่าเพิ่งด่วนประณามว่าเป็นคนฉลาดแล้วก็ติดใจไปก่อนใช้ มันไม่ใช่การกลัวเจ็บ ไม่ใช่การกลัวตาย หรือกลัวการสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ สิ่งเหล่านี้แก่คนบางคน – คุณก็รู้ – ไม่ได้ทำให้เกิดการคลอนแคลนอะไรนักแต่มันมีสิ่งที่น่ากลัวกว่านั้น น่าสยดสยองยิ่งกว่าความตายน่าทุเรศกว่า น่าสังเวชและน่าอัปยศกว่า (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 209)

นอกจากนี้ ความเรียงจำนวน 17 เรื่องของ “นิต นรารักษ์” ใช้กลวิธีพิเศษในการเปิดเรื่อง คือการทำเหมือนสนทนาปราศรัยหรือเขียนจดหมายถึง “ใครคนหนึ่ง” ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยกับผู้ประพันธ์ บางเรื่องมีคำลงท้ายด้วย ได้แก่

ใช้คำปราศรัยว่า “มิตรรัก” ไม่มีคำลงท้าย ในเรื่อง “ไอพิชและประทีนทิพย์” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 209)

หักทลายบุคคลชื่อ “ระพินทร์”³ เรื่อง คือ “จาก...นิต นรารักษ์” “ที่ไหนก็เหมือนกัน” ลงท้ายว่า “มิตรของคุณชั่วกลับ” และ “เมื่อฟ้ามืดเหมือนหมึก” ซึ่งหักทลาย “ระพินทร์” เช่นเดียวกัน แต่ไม่มีคำลงท้าย (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 133-135, 189-192, 281-283)

หักทลายสตรีชื่อ “กรรณิการ์แก้ว” ในเรื่อง “หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่” ลงท้ายด้วย “ปรารถนาดีต่อคุณสุจริตใจ” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 177-180) (ดูที่เชิงอรรถ 3)

ความเรียงอีกส่วนหนึ่งเปิดเรื่องด้วยคำหักทลายบุคคลแบบไม่ระบุชื่อ คือใช้คำว่า “คุณๆ ที่รัก” ในเรื่อง “คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต” และลงท้ายว่า “รักคุณสุจริตใจ” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 91-93)

ใช้คำว่า “คุณ ผู้เป็นมิตร” ในเรื่อง “ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง” ลงท้ายว่า “มิตรของคุณสุจริตใจ” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 1117-120) และเรื่อง “จดหมายจากปารีส” ซึ่งลงท้ายว่า “คิดถึงคุณและเมืองไทยมากมาย” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 311-314)

ใช้คำว่า “คนสวย” ในเรื่อง “สิ่งที่ไม่ตายไปตามตัว”

ไม่มีคำลงท้าย (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 149-152)

ใช้คำว่า “ถึงคุณ...ที่รัก” ในเรื่อง “ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส” ไม่มีคำลงท้าย (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 185-188)

ใช้ “ไอ้เกลอแก้ว!” ในเรื่อง “ระหว่างศิลปะกับประชาชน” ลงท้ายว่า “เคยรักนายอย่างไรก็อย่างนั้น” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 285-288)

ใช้ “เพื่อนรัก” ในความเรียง 5 เรื่องคือ “ความเชื่ออันพิสดาร” “โลกอย่างที่เราเห็น มนุษย์อย่างที่เราเป็น” “พระพรที่ซ่อนรูป” “โอกาสทองของชาวคริสต์” “มองพระให้เห็น” และทุกเรื่องลงท้ายว่า “รักคุณในพระองค์” (อุชเชนี, 2539, หน้า 142-162)

รวมทั้งข้อบทความเรียง 1 เรื่อง ที่มีลักษณะเป็นคำหักทายโดยไม่ระบุชื่อ คือ “ถึงคุณผู้มีทุกข้มหันต์” พร้อมคำลงท้ายว่า “รักคุณในพระองค์” (อุชเชนี, 2539, หน้า 136-141)

กลวิธีดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นรูปแบบ “แปลกใหม่” หลีกเลียงความซ้ำซากจำเจ อันนับเป็นความริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เขียนแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามเนื้อหาและอารมณ์ของเรื่องอีกด้วย

1.2 เนื้อเรื่อง

โดยที่เนื้อหาของ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** เน้นการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ไม่มุ่งเสนอสาระความรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 164) การศึกษาครั้งนี้จึงพิจารณาตามเกณฑ์คุณลักษณะที่ดีของความเรียงโดยยกเว้นด้านสาระความรู้ ดังนี้ (Steinmann and Willen, 1966, pp. 2-4)

1. มีความตรงประเด็นเรื่อง
2. มีความแจ่มแจ้งชัดเจน
3. มีความคิดที่น่าสนใจ ด้วยมุมมองแปลกใหม่หรือสร้างสรรค์ มีความรู้รอบและลุ่มลึก
4. มีน้ำเสียงหรือท่าทีที่จริงจัง จริงใจ และเป็นมิตรต่อผู้อ่าน

กล่าวโดยภาพรวม **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ของ “นิต นรารักษ์” มีความบริสุทธิ์ด้วยความชัดเจนและตรงประเด็น เช่นในประเด็นเรื่องความมั่งง่ายของสตรีที่พอใจที่จะเป็น “ภรรยาน้อย” หรือ “ภรรยาเก็บ” เพื่อแลกกับความสบายในชีวิต “นิต นรารักษ์” เสนอความคิดเห็นอย่างตรงจุดและมีประเด็นที่ชัดเจน ดังนี้

ขณะที่เราท่านทั้งหลายประดาที่เขียนหนังสือตะโกนเตือนเพื่อนหญิงให้ทำการศึกษา แม้นมีสักซึ่งเท่าชายก็ให้เพียงพอที่จะไม่ต้องเตาะแตะเกาะหลังชายอยู่ตลอดชาติ

เราต่างหมายมั่นที่จะให้หญิงหลุดพ้นจากฐานะ “เหยื่อ” ซึ่งชายบีบบังคับตายคล้ายก็รอด เราหวังจะได้เห็นหญิงชาวซึ่งในศักดิ์ศรีของตน เลิกตีราคาตัวต่ำ เลิกทำตัวเป็นเครื่องบำเรอกาม เราตะโกนเรื่องการศึกษาวิชาชีพ เราเรียกร้องสิทธิของสตรีที่จะเข้าปฏิบัติงานนานาชนิดเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย แต่แล้วจากการเจรจากับผู้หญิงอย่างฟ้าเฟื่อง ข้าพเจ้าก็ได้พบว่า ประภาศนียบัตรหรือจนกระทั่งปริญญาบัตรหมดความหมายไปทีเดียว ลงมนุษย์ผู้หญิงคนหนึ่งตั้งความคร้านขึ้นมาเป็นข้ออ้างผสมที่สะกดจิตๆ ตามความเข้าใจของเธอเอาเองแบบนี้ !

การศึกษาชั้นอุดมของฟ้าเฟื่องส่งเธอไปให้แสงสว่างที่ง่ายและต่ำลึกลับเช่นนี้แหละหรือ? เธอจะทำไมไม่รู้สำเร็จหรือไรว่า ชีวิตเธอเวลานี้ไม่ผิดกับสัตว์เลี้ยงที่เดินป่วนเปื้อนอยู่ในกรง อิ่มหมีพินด้วยอาหารและการพะเน้าพะนอ แต่ความเป็นคนของเธอในฐานะมนุษย์ผู้อยู่ในโลกด้วยงานและการต่อสู้ไม่มีเหลืออยู่แล้ว เธอจะรับรู้หรือไม่ว่าเธอหมดค่าของความเป็นคนลงทุกขณะ ความเป็นคนซึ่งภาคภูมิและหยิ่งในสมรรถภาพของตนที่จะยืนหยัดอยู่บนพื้นโลกได้ด้วยลำขาของตนเองความเป็นคนที่พร้อมจะเผชิญกับความยากลำบากทุกชนิด เพื่อก่อประโยชน์ให้เกิดความเป็นคนที่กล้าท้าทายอิทธิพลชั่วทุกชนิด และท้ายสุดค่าของความเป็นคนอิสระซึ่งเลือกทางเดินของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพระเจ้าเงินตราของท่านผู้ใด (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 175)

การเสนอความโดยแจ่มแจ้ง ตรงประเด็น ในการแสดงความเห็นและความคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศิลปินในความเรียงอีกเรื่องหนึ่ง

เพราะหน้าที่ของศิลปินโดยทั่วๆ ไปก็คือการพยายามแสดงออกในสิ่งที่คนอย่างเราๆ เพียงแต่นึกเพียงแต่คาดเพียงแต่ฝันไว้เป็นเงาๆ ศิลปินเป็นผู้สร้างสรรค์ให้เกิดเป็นเรือนร่าง เป็นภาพ เป็นวัตถุอันเราจับต้องได้ และเห็นได้ด้วยตา เช่นเดียวกับที่นักเขียนกระทำโดยการให้รูปร่างแก่ความคิด ด้วยคำพูดและตัวหนังสือ ในขณะที่นักดนตรีทำสิ่งเดียวกันด้วยเสียงและตัวโน้ต โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันเราพูดได้อย่างเต็มปากว่าศิลปินคือสมบัติและตัวแทนของประชาชน ก็เพราะว่าความสนใจของเขาผูกพันอยู่กับชีวิตและความเป็นไปของคนธรรมดาอย่างเราๆ ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านที่มรณะและขรุขระ หวานฉ่ำและขมลึก เขามีอาณาจักรอันอิสระของเขาเอง พรั่งพร้อมด้วยจินตนาการ

อันงามผ่องและเสรี งานทุกชิ้นของเขาลอยตัวจากการบีบ บังคับทุกชนิด มันไม่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพราะอำนาจเงิน ตราของมหาเศรษฐีคนใด มันไม่ได้สำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาเพื่อประจบประแจงส่งเสริมบาร์มีใครให้บรรเจิด หรือเพื่อ ตอบแทนค่าข้าวแดงแกงร้อนของเจ้าขุนมูลนายคนใด มันเป็น ผลงานจากสมองของคนอิสระซึ่งท่องปฐพีอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน เหมือนอย่างเราๆ นี้ (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 294-295)

การบรรยายห้วงความนึกคิดอันซับซ้อนได้อย่าง ลุ่มลึก ทั้งกอปรด้วยภาษาอันสละสลวยและแจ่มแจ้งชัดเจน ในประเด็นนำเสนอ เช่น

...การยอมรับสภาพอันต่ำต้อยของมนุษย์ผู้เป็นเสมือน เศรษฐีบนจักรวาลอันหาขอบเขตมิได้ของพระผู้เป็นเจ้าสิทธิ ไม่ใช่ของง่าย จิตใจอันเห็นแก่ตัวของเรา คอยร้องแรกจะ เอาโน่นเอานี้ เข้าข้างตัวเองเรื่อยไป เหมือนเด็กๆ เล็กๆ ร้อง ไห้แงๆ จะเอางูเห่าให้ได้ มองไม่เห็นภัยอันจะเกิดขึ้นแก่ตน คิดแต่ว่าตนถูกและจะเอาให้ได้อย่างใจเท่านั้น ไม่ว่าสิ่งนั้น จะหมายถึงไฟอันลวกร้อนหรือแม้กระทั่งเปลวรก ผู้ที่อ้าง ตนว่าไม่ใช่ทาสของพระเจ้าย่อมเป็นทาสอยู่ดี คือเป็นทาส ความหยิ่งผยองของตนเอง มนุษย์ประเภทเหล็กกล้าจึงเป็น ประเภทที่หายากและยอดเยี่ยมกว่าใคร พระเยซูเองทรงเป็น เหล็กกล้าชั้นหนึ่ง ทรงผ่านความยากลำบากสารพัด ชีวิตการทำงานเยี่ยงกรรมกร ชีวิตของครูผู้สอน ซึ่งนอนกลางดินกิน กลางทราย ในที่สุดจนกระทั่งถึงมหาทรมานบนไม้กางเขน ก่อนสิ้นพระชนม์ ทรงเป็นยอดตัวอย่างของชีวิตมนุษย์ใน โลกนี้อย่างกระจ่างแจ้งชัดเจน ฉันคิดว่าเมื่อเราพูดกันมาถึง ตรงนี้ คุณคงจะพอมองเห็นแล้วว่า เหตุใดพระเจ้าโปรดให้เรา ต้องเดือดเนื้อร้อนใจเจ็บไข้ได้ป่วย ผิดหวังพลัดพรากจากกัน ไม่มากนักน้อย เพราะนี่แหละคือสัญลักษณ์ของชีวิตมนุษย์ทั้ง อัน ชีวิตที่เราจะต้องผ่านอย่างผู้รู้แจ้งเข้าใจ และไม่กลัวไหล ต่อสิ่งผันแปรรบกวนร่างกายจิตใจและอารมณ์ทั้งหลาย... (อุชเชนี, 2539, หน้า 138-139)

นอกจากนี้ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ของ “นิต นรารักษ์” ยังส่งน้ำเสียงอันทรงพลัง หนักแน่นด้วยความ จริงจังจริงใจในหลายเรื่องหลายประเด็นที่สนะ เช่น ในการ เรียกร้องความเท่าเทียมกันทางเพศระหว่างหญิงชาย ที่อาจ ทำให้เข้าใจไปว่าหญิงต้องทำทุกอย่างได้เหมือนชาย ซึ่งผู้เขียน

เสนอความเห็นว่ามีไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง

ผู้หญิงคนหนึ่ง... ประมอญมาวานนี้ด้วยกริ่งเกรงไปก่อน ว่า ในวงงานของเธอจะเกิดความอลเวงขึ้น เมื่อสิทธิของ ผู้หญิงลอยลิ่วขึ้นมาเสมอผู้ชาย เพียงเพื่อจะต้องมานั่งสัปหงก กลัวผีชนลูกชนพองอยู่ตอนค่ำคืนในหน้าที่เวร...ก็ใครที่ไหน เคยยืนยันว่าผู้หญิงกับผู้ชายเท่าเสมอกันทุกประการและใน ทุกกรณีไม่มีเว้น ในเมื่อเป็นคนละเพศแตกต่างกันอยู่เห็นเด่น ชัดปานฉะนี้ ?

สิ่งที่ผู้หญิงเรียกร้อง สิ่งที่ผู้หญิงต้องการ คือความเป็น คนเสมอกัน อย่างที่จะยืนหยัดเคียงกันได้บนพื้นพิภพนี้ โดยที่ ฝ่ายเธอต้องมีสภาพเป็นทาสที่ติดห่วงร้อยเดินด้อยๆตาม นายไปอย่างนั้นต่างหาก(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 177-178)

เกี่ยวกับหญิงที่ขายตนเป็นนางบำเรอชาย “นิต นรา รักษ์” แสดงความนึกคิดอย่างเข้มข้นว่า

เขาตอบคุณ -- แน่ละซี ! เขาถิ่บคุณ -- ไม่ใช่สิ่งประหลาด อีกในเมื่อเขาไม่เคยมองคุณอย่างคู่ชีวิตอย่างคนเสมอกัน เขา เห็นคุณเป็นอะไร ? คร่ำครวญทำไมให้ใจขาดในเมื่อคำตอบ นั้นคุณควรรู้แจ้งอยู่ปรือ !...

ฉันจึงว่า ความผิดนั้นเป็นของคุณด้วยกึ่งหนึ่ง คุณขาย ตนเองให้เขาไป ขายความเป็นคนของคุณไป ความเป็นคน อิสระที่ไม่ต้องคู่เขาให้ใคร คุณขายให้เขาไป เพราะคุณฉลาด ที่จะสู้ชีวิตอย่างคนที่ยืนอยู่ด้วยขาของตนเอง คุณเคยแต่เกาะ คนอื่นวันยังค่ำ คุณคิดว่าอย่างเถาไม้เลื้อย คุณจะชูคอขึ้นไป ได้สูง สูงเท่าที่หลักของคุณจะพาคุณขึ้นไปได้ คุณอาจจะเลื้อย ตามเขาขึ้นไปเชิดหน้าอยู่กลางฟ้า แต่พอหลักนั้นโค่นยอดอัน อ่อนเปี้ยกของคุณก็จะลงไปกองเหลวๆ อยู่กับดินต่ำๆ ต่ำต้อย กว่าดาวเรืองต้นจ้อยๆ ที่ยืนอยู่ด้วยลำต้นของมันเองเสียอีก (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 186-187)

ในการอภิปรายว่าด้วย“ศักดิ์ศรี”ของมนุษย์ก็เข้มข้นด้วย อารมณ์และน้ำเสียงอันสะท้อนจากความจริงจังและจริงใจ

คนจน ซึ่งโดยทั่วๆ ไปสุจริต มีงานทำ มีข้าวกิน มีเสื้อผ้า ตามแต่จะหาได้ ไม่ได้ไปทำร้ายใคร จิตใจสะอาดกว่า เป็น มิตรกว่า รู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากกว่า คนจนนี้แหละที่ ฉันว่ามีศักดิ์ศรีแท้จริงกว่าศักดิ์ศรีเปลือกๆของคนมี – เพราะ ศักดิ์ศรีของเขาเกิดในใจ มีที่อยู่ในดวงจิตอันผาดผุด ซื่อและไว้ เล่ห์เพทุบาย ควรแก่การภาคภูมิและการทรง...ฉันว่า คนจน

ไม่จำเป็นต้องตาบอด คนจนไม่จำเป็นต้องโกหกตนเอง สิ่งใดเป็นความจริงอันเกิดกับตน สิ่งนั้นเราอาจยอมรับเต็มตา และเราก็ไม่จำเป็นต้องงอมืองอเท้า คนจนที่เข้าใจในศักดิ์ศรีของตน คือคนที่พยายามจะก้าวเข้าไปหาความดีทุกอย่าง เพราะเชื่อในความดีอันมีรากฝังแน่นอยู่ในตน คนที่ไม่เชื่อว่าตนมีอะไรดีต่างหากที่จะทำให้ตัวให้ต่ำลงทุกวัน เพราะท้อแท้และหมดกำลังใจอยากกับชีวิต คนจนที่เชื่อในศักดิ์ศรีของตน เป็นคนที่พร้อมจะสู้กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าทุกชนิด อย่างอาจหาญ เห็นแจ้ง ใจเย็น และทรหด พร้อมๆ กันก็เปิดประตูใจตนให้กว้างขวาง ศักดิ์ศรีของคนจนอยู่ที่การรวมกันเข้าไว้ มือที่ประสานสืบทอดกันไปเป็นลูกโซ่แน่นแฟ้น รัตรังอ่อนหวานนุ่มนวลด้วยความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทร เป็นความพยายามที่จะช่วยกันทำโลกที่แสนแห้งแล้งให้น้ำรักนำพิสมัยขึ้น เพื่อสิ่งที่ดีกว่า สูงกว่าในชีวิตลำเค็ญนี้... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 250-251)

การเสนอความคิดอย่างเข้มข้น หนักแน่น จริงใจ และมีสีสันเร้าอารมณ์ความรู้สึก เป็นลักษณะที่จะพบเสมอๆ ในความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ดังเช่น

สิ่งของทุกสิ่งไร้ค่าในตัวของมันเอง จนกว่ามนุษย์เอาตนของตนเข้าแลก เอาแรงสมอง แรงกาย แรงฝีมือเข้าปลุกปล้ำสร้างมันขึ้นเป็นของมีค่า ไข่มุกในท้องทะเลมีราคาเท่าชีวิตของคนทีลงไปดำเอามันขึ้นมา เพชรมีราคาเท่าฝีมือและแรงงานของช่างผู้เจียรระโน ...

ปากกาหมึกซึมที่ฉันทิ้งอยู่นี้ อาจเป็นอนุสรณ์สำคัญของกรรมกรคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนในโรงงานแห่งใดแห่งหนึ่ง ...เขาอาจตายไปหมดแล้ว ชื่อก็อาจไม่มีใครเคยรู้จัก แต่งานของเขายังอยู่ เวียนว่อนอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งในโลกโดยที่ผู้ใช้ไม่เคยคิดถึงเขา ไม่เคยคาดฝันด้วยซ้ำว่า บางทีคนที่ทำปากกาให้คนอื่นเขียนนั้นเกิดมาเพื่อจะไม่เคยเขียนปากกาเลย (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 151-152)

ระพินทร์ เราว่าคุณเขียนทุกสิ่งที่เป็นความยุติธรรม เป็นความถูกต้อง เป็นความรักและความห่วงใยต่อเพื่อนร่วมชาติร่วมโลกพร้อมๆ กัน ทุกกระเบียดของหนังสือที่คุณเขียนคือกระเจงกาทิส่ท่อนจิตใจของผู้เขียนในชีวิตจริง คุณจากเราออกไปสู่ชนบท สู่เพื่อนมนุษย์ตาต่างๆ ที่กำลังเวียนว่ายอยู่ในความยากแค้นแสนสาหัส อ้อ เรื่องเก่ามาก คนบางคนอาจหัวเราะเยาะ แต่มันไม่ใช่เรื่องง่ายและเมื่อได้ทุ่มชีวิตลงไป

ชีวิตแล้วชีวิตเล่า ก็ยังมีงานเหลือที่จะต้องทำอยู่อีกมากมาย ไฟศาลเพียงแต่ว่าเราจะพากันท้อเสียแต่ต้นกระนั้นหรือ เพียงเพราะงานมันใหญ่ หนักอก หมดเปลืองทั้งแรงใจ แรงกาย กระทั่งทุนทรัพย์ ?...

เปล่าหรอก ระพินทร์ ตราบใดที่คนอย่างคุณยังมีอยู่ คนอย่างคุณที่มีโยใครจะสาตราภัยร้ายป้ายสี มีโยใครจะขู่เข็ญกรรโชก ก็ยังคงยืนหยัดอยู่ข้างเพื่อนมนุษย์ตาต่างๆ ที่ล้มตาศั้นมากี่ได้เห็นและได้รับแต่ความอยุติธรรมอยู่ตลอดเวลา...(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 134-135)

1.3 บทสรุป

บทสรุปเป็นส่วนจบเรื่องในความเรียง และเป็นส่วนท้ายสุดของข้อเขียนที่ผู้อ่านจะจดจำได้มากกว่าส่วนอื่นๆ (Conclusion, no date, unpagged) บทสรุปที่ดีจึงควรมีลักษณะดังนี้ (Strategies for Writing a Conclusion, 2004, unpagged)

1. เน้นย้ำความสำคัญของประเด็นเรื่อง
2. ทำให้มีน้ำเสียงที่บ่งบอกว่าเนื้อความของข้อเขียนจบสมบูรณ์แล้ว
3. สร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าบทสรุปใน **ความเรียงแบบไม่เป็นการของ “นิต นรารักษ์”** มีคุณลักษณะที่ดีดังกล่าวนี้เป็นส่วนใหญ่ คือการเน้นย้ำประเด็นเรื่อง ทั้งให้ น้ำเสียงที่แสดงว่าเรื่องจบแล้วด้วยเนื้อหาและภาษาอันชวนซาบซึ้งประทับใจ ดังตัวอย่างจากความเรียงซึ่งเสนอประเด็นว่ามนุษย์มีชีวิตที่ต้องเจ็บปวดทุกข์ระทม ฯลฯ มากพออยู่แล้ว บทสรุปจึงร้องขอให้มิเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

....ฉันจึงไม่อยากเห็นใครร้องไห้จนเกินไป หากมีอะไรที่อยากขอจากคุณก็คือความปรารถนาสักนิด เพื่อมนุษย์ตาต่างๆ ด้วยกัน ทั้งที่หลงไปว่าเลิศเลอลอยอยู่กลางฟ้าเป็นเมฆมันแล้ว และพอใจหมกตัวลึกลงไปในขุมแห่งความมืด เพราะความเจ็บปวดมีอยู่ทั้งเมื่อตกจากฟ้าและเมื่อถูกทิ้งขึ้นมาจากดิน แจกจ่ายความเห็นใจของคุณออกไปเถิด ไม่ต้องเกรงใจว่าจะมากเกินไป เพราะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีแต่ไม่พอเสียแหละมาก น้ำตาจึงท่วมโลกอยู่อย่างทุกวันนี้ (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 26)

ความเรียงซึ่งเล่าถึงหญิงสาวผู้ทุกข์ระทมจากความ

รัก ต้องพึ่งยานอนหลับจำนวนมากจนสภาพจิตแปรปรวน คลุ้มคลั่ง บทสรุปได้วิงวอนขอความมีจิตเมตตา เป็นที่พึ่งทางใจสำหรับผู้เผชิญเคราะห์กรรมในชีวิต

ในโลกอันเต็มไปด้วยขวากหนามและความพลาดพลั้ง นานาชนิดของเราเนี่ย ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานให้ใครคนหนึ่ง ดังว่ามีตัวตน อยู่เคียงข้างทุกผู้ที่ถูกแสบชีวิตโบายกระหน่ำเอา อย่างไม่ปราณี ขอให้บุคคลผู้มีจิตใจอย่างใครคนหนึ่งที่วิงวอน ขึ้นทุกวันในเมืองไทยของเรา เพื่อว่าน้ำตาทุกหยด หยาดเหงื่อ ทุกหยาด จะได้มีผู้ประจงเช็ดให้ด้วยความรักและความเห็นอกเห็นใจ ก่อนที่โลกนี้จะกลายเป็นขุมเพลิงเผาผลาญชีวิตมนุษย์ให้หมดไหม้ ก่อนที่ทุกสิ่งจะสายเกินกำลังเราท่านจะแก้ไข (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 50)

ในความเรียงที่เสนอประเด็นเรื่องการเรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งมักเข้าใจไขว่ไขวไปว่า ผู้หญิงต้องทำงานได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชายเสนอบทสรุปว่าควรให้ผู้หญิงทำงานที่เหมาะสมกับกำลังความรู้ความสามารถ พร้อมเรียกร้องให้ตระหนักว่า การที่หญิงก้าวขึ้นมามีบทบาทสูงหรือมากขึ้น มิใช่เป็นการแย่งชิงอำนาจของชาย แต่เป็นการช่วยรับภาระซึ่งจะทำให้โลกดีขึ้น ด้วยพลังจากทั้งสองเพศ แทนที่จะให้ชายแบกรับเพียงลำพัง โลกนี้แสนคับและอับเฉา ภาระที่แต่ละคนต้องแบกก็หนักอึ้ง จะมีเป็นการดีกว่าหรือสำหรับท่านชายที่จะมีใครสักคนหนึ่งเดินอยู่ข้างหลังเขา ใครสักคนหนึ่งที่พร้อมจะให้ความร่วมมือทุกด้านทุกทาง แทนที่จะปล่อยให้เขาหลุกหลูละล่นหนามไหญ่อยู่แต่ลำพัง ? (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 179-180)

จากประเด็นเรื่องที่เสนอว่า หากมนุษย์ยอมรับสภาพความทุกข์ซึ่งเป็นธรรมดาของชีวิต ก็จะได้รับความสุขที่เกิดขึ้นได้ บทสรุปย้ำให้บุคคลรักษาความดีงาม ความเชื่อมั่นในพระเจ้าหรือคุณความดี ซึ่งจะนำไปสู่แสงสว่างแห่งชีวิตในที่สุด ฉะนั้นจึงอยากเหลือเกินที่จะให้คุณรักษาศรัทธาที่มีต่อความดีไว้ในใจต่อไป ไม่ว่าคุณจะตระการกำล่ำบากสถานใด ได้โปรดอย่าระทดท้อ สำหรับเราชาวคาทอลิก เราเชื่อในพระเจ้า เชื่อในความยุติธรรมของพระองค์ผู้ทรงเป็นยอดแห่งความดี เราถวายทุกสิ่งตลอดจนชีวิตของเราไว้ในอุ้งพระหัตถ์ของพระองค์ เพราะเราเชื่อในองค์แห่งความดี เชื่อว่าพระองค์จะจัดทุกสิ่งให้เป็นไปดังที่ควรเป็นได้...คุณจึงจะ

ทุกข์ไปไย ? จงโสมนัสยินดีเกิดที่คุณได้รักษาความดีไว้อย่างซื่อตรงตลอดมา ความดีย่อมจะไม่ทอดทิ้งคุณและผู้เป็นที่รักแห่งคุณเป็นอันขาด เช่นเดียวกับที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าไม่เคยทอดทิ้งเราชาวคาทอลิกเลย

ยิ้มเกิดคุณที่รัก อย่างคนดีที่ไม่ประหวั่นพรั่นพรึงต่อความชั่วใด ๆ ยิ้ม ยิ้มเกิด เพราะว่าเบื้องหน้าคุณนั้น หลังพายุฝน โศกเศร้าได้ปรากฏขึ้นแล้วแพรวพราว สดสวย ด้วยประกายแห่งความหวัง ปราบกฎการณธรรมชาติ ซึ่งแม้แต่คุณก็คงไม่ปฏิเสธมิใช่หรือว่า นั่นคือผีพระหัตถ์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าแห่งสายฝนและแสงสว่าง มิใช่ใคร ? (อุซเซนี, 2539, หน้า 140-141)

กล่าวได้ว่า นิต นรารักษ์ นำเสนอบทสรุปที่ให้ความรู้ดีกว่าเป็นส่วนจบเรื่อง ด้วยการย้ำประเด็นเรื่องอย่างหนักแน่น และด้วยภาษาอันราบรื่นตรึงใจ

2. กลวิธีทางภาษา

นอกจากลีลาการนำเสนอเรื่องตามรูปแบบของความเรียงซึ่งเปี่ยมด้วยชั้นเชิงทางวรรณศิลป์อย่างสมบูรณ์ดังกล่าวแล้ว **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ของ “นิต นรารักษ์” ยังประกอบด้วยกลวิธีเรียบเรียงหรือการใช้ภาษาอันเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ ปลุกเร้าอารมณ์ และจินตนาการ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ารสบทกวีของ “อุซเซนี” โดยก่อปรด้วยวลีความละเมียดละไม ประณีต ในการเลือกพ้องคำและความซึ่งให้ความหมายลุ่มลึกจับใจและทั้งราบรื่นสละสลวย เช่น

ร้องไห้เกิด หากว่าหยาดน้ำที่เอ่อท้นพรูพรั่งลงมานองแก้มของคุณ จะสามารถกวาดล้างความระทมขมขื่นในดวงใจให้หมดสิ้นไป สะอื้นเกิด หากว่าเสียงสะอื้นนั้นจะช่วยให้กลบกังวานของความผิดหวังระทดท้อได้ แต่คุณก็ทราบดีเท่าๆ กับฉันว่า มันไม่ถ่วงถึงเพียงนั้นที่จะดับทุกข์ ฉันจึงได้เขียนถึงคุณด้วยความห่วงใยเหลือเกิน แม้ว่าถ้อยคำต่อไปนี้จะไกลนัยจากการมีสภาพเสมือนน้ำค้างที่พรมความสดชื่นลงมาบนหัวใจและความรู้สึกที่แห้งผากของคุณ แต่ฉันก็ยังอยากเขียน... (อุซเซนี, 2539, หน้า 136)

เรายังจะพบกันอีก ไม่ว่าฉันจะอยู่ใกล้คุณแค่มือเอื้อมหรือห่างไกลถึงขอบฟ้าเขาเขียวโน้น เพราะใจฉันห่วงและผูกพันอยู่กับคุณ จงส่งข่าวเล่าสารทุกข์สุขดิบของคุณมาทั้งที่เป็นน้ำตาและรอยยิ้ม ฉบับชีวิตมีค่าควรแก่การศึกษาและสนใจตลอดกาล คุณก็รู้อยู่แล้วไม่ใช่หรือ... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 93)

กลวิธีทางภาษาในวรรณกรรมชุดนี้ของ “นิต นรารักษ์” นั้น นอกจากประเด็นนำเสนอจะชัดเจนแจ่มแจ้งด้วยการบรรยายหรือพรรณนาแล้ว ยังประกอบด้วยลักษณะอันโดดเด่นยิ่งในเชิงวรรณศิลป์ คือศิลปะการเสนอ **พรรณนาโวหารภาพพจน์** รวมทั้งการใช้ **คำและความ** ดังผลสรุปต่อไปนี้

2.1 พรรณนาโวหาร

“นิต นรารักษ์” มีฝีมืออย่างยิ่งในการเรียงร้อยพรรณนาโวหาร อันเป็นกลวิธีการเสนอสารหรือข้อมูลทั้งในเชิงกายภาพและสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึก เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพหรือเกิดอารมณ์ความนึกคิดอันลุ่มลึก (Goldberg, 1900, p. 56) เช่นการพรรณนาถึงสตรีผู้มีชีวิตอันเปี่ยมล้นด้วยความสุข

...ผู้หญิงซึ่งมองฟ้าก็เห็นแต่สีครามสดแจ้วปูยเมฆขาว สะอ้าน ดวงดาวสกาและเรืองเดือนอันนวลโย มองดินก็พบแต่ดอกไม้ ลานหญ้าเขียวขจี ธารน้ำใส ผีเสื้อและนกที่พลอดกันจู้จี้ เมื่อรอบตัวมีแต่ความระรื่น บริสุทธิ์ผุดผาด จนตนเองเชื่อกันว่า ชีวิตทั่วๆ ไปได้รับการสร้างสรรค์มาให้ประณีตวิจิตรดั่งนั้นเอง (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 194)

ความพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของชายนักรบที่ชินกับการทำลายเช่นฆ่าอย่างเหี้ยมโหด แต่มโนธรรมถูกกระตุ้นเตือนด้วยความไร้เดียงสาของเด็กน้อยที่ยืนช่อดอกไม้ให้ด้วยไมตรี ทำให้เขาเกิดสำนึกอันเจ็บปวดในการกระทำของตน

...เขาหยิบดอกไม้ช่อนั้นขึ้นมาพิจารณาอย่างเลื่อยล่อยครุ่นคิด มันเป็นเพียงดอกไม้ตามท้องทุ่งธรรมดา สีแดงกับสีขาวสลับกับกลีบอันบอบบางนุ่มนวลน่าแตะต้อง เขาเอานิ้วหยาบของเขาลูบไปเบาๆ บนกลีบนั้น มันก็ลู่ไปตามแรงกดของนิ้วและอ่อนพับอยู่ในลักษณะนั้น ไม่ได้ขลุ่ยสลับสดขึ้นมาอีกเพ่งดูมันด้วยความรู้สึกประหลาด ทั้งเจ็บปวดและเสียดยอย่างฉุนเฉียว เขาขว้างมันทิ้งช่อออกไปที่ถนน ครั้นเหลือบแวบไปดูมันเป็นครั้งสุดท้าย ก็เห็นมันกลาไปพบบบบอยู่ริมทาง ดอกทุกดอกทอดตัวนิ่งอยู่อย่างชอกช้ำ สีแดงกับสีขาวตัดกันเห็นถนัดชัดเจน เหมือนอะไร ?

เหมือนดวงหน้าขาวๆ ของเด็กน้อยคนหนึ่ง ที่เปราะเปื้อนด้วยโลหิตเกลือกฝุ่นกลิ้งอยู่ริมทาง เขาชบหน้าลงกับฝ่ามือทันทีเพื่อสะกดเสียงสะอื้นให้จมด่ำลึกกลับลงไปในอก เมื่อเขาเงยหน้าขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แววขริมกราดอยู่เต็มดวงตาที่

แห้งผากและเลื่อนลอย ตลอดวันนั้นเขาไม่ปริปากพูดกับใครเลยจนคำเดียว (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 214-215)

ความพรรณนาซึ่งให้ทั้งภาพและอารมณ์เหงา เศร้า ของคนไร้ที่พำนักพิงคนหนึ่ง

เขากลืนก้อนขมๆ ที่จุกอยู่ตรงคอหอยลงไปด้วยความยากเย็น สายน้ำคงรู้และเข้าใจจึงไหลราบเรียบ คู่อ่อนซ้อยสงบเสถียรและน่ารัก “มันเกิดอะไรขึ้นกับเราเล่าสายน้ำ ?” พิมพ์ออกไป “มันเกิดอะไรขึ้นกับเรา?” เสียงกระซิบตอบมานุ่มนวลอ่อนหวาน ประเล้าประโลมเหมือนสายลมอ่อน สายน้ำนั้นเสมือนพยายามเหลือเกินที่จะยื้มพรายอยู่กลางประกายเดือน เป็นยื้มที่เศร้าละมุน ประหลาด ไม่อาจบอกได้ว่าหัวใจส่งน้ำตาคลออยู่เต็มตาตั้งแต่เมื่อไร (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 259)

กล่าวได้ว่า พรรณนาโวหารซึ่งให้ภาพอันแจ่มชัดหรือให้อารมณ์ความรู้สึกลุ่มลึกจับใจเช่นนี้ ปรากฏเกือบทุกบททุกตอน เป็นความถึงพร้อมด้วยความงามและความจับใจอันร่ำอารมณ์ซึ่งโดดเด่นอย่างยิ่งของวรรณกรรมชุดนี้

2.2 ภาพพจน์

ภาพพจน์ เป็นกลวิธีทางภาษาวิธีหนึ่งที่จะสร้างความสะดุดใจ สะดุดอารมณ์ ทั้งทำให้ซึมซาบความหมายอย่างกระจ่างแจ้ง ได้อารมณ์อันลึกซึ้ง หรือเกิดภาพหรือจินตนาการตามเจตนาของผู้ส่งสาร

“นิต นรารักษ์” สร้างสรรค์โวหารภาพพจน์ในงานเขียนแต่ละเรื่องอย่างร่ำอารมณ์ยิ่ง ด้วยกลวิธีต่างๆ ดังนี้

1) อุปมาและอุปลักษณ์

ภาพพจน์ “อุปมา” คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่า “เหมือน” อีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำ เหมือน กล ดัง ดุจ ฯลฯ เป็นคำเชื่อมโยง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552, หน้า 566) และ “อุปลักษณ์” คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่ง “เป็น” อีกสิ่งหนึ่ง ด้วยการใช้คำเปรียบคือ เป็น เท่ากับ คือ ฯลฯ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552, หน้า 569)

สำนวนภาษาเชิงเปรียบเทียบของ “นิต นรารักษ์” ในสองลักษณะนี้ประกอบด้วยคำเปรียบตามแบบแผนที่มักใช้กันเสมอๆ และความเปรียบที่สร้างสรรค์แปลกใหม่ อันดึงดูดใจ ทั้งได้ภาพได้อารมณ์อันลึกซึ้งกินใจ ดังตัวอย่างส่วนหนึ่ง

ภาพพจน์อุปมา

- เป็นความชื่นใจระคนความหม่นมัวเหมือน
สีกุหลาบสดได้ผ้าโปร่งดำ

- และการกระทำนั้นเหมือนเจตนาฟาดหัว
ใจกันด้วยแสงอย่างไร้ปราณี

- ความเป็นมิตรดังคุณก็รู้อยู่ หากควรมีสภาพ
ดั่งกลีบกุหลาบที่บางเบาไม่ ฉันจึงรักจะให้มิตรใจ

แก่คุณในสภาพของเหล็กกล้าที่กาลเวลาได้ชุบแล้วจนแกร่ง

- ควันดำที่ไหลเรื่อยเหมือนสายธารเอื่อย
ขึ้นไปบนฟ้า

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 23, 24, 91, 239)

ภาพพจน์อุปลักษณ์

- การมองคนอื่นด้วยสายตาเต็มไปด้วยแว
ระแว คือยาพิษแห่งสันติสุขของปวงชน

- คุณๆ ที่เป็ความนุ่มนวลของกลีบกุหลาบ
และความหวานของน้ำผึ้ง

- มีความรักของผู้บังเกิดเกล้าเป็นเปลอุ่น
คอยห่อหุ้มเกล้าโถม

- ลำน้ำทั้งลำคือบทกวีที่โลมไล้ด้วยลมระรวย

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 118, 149, 194, 257)

นอกจากการใช้โวหารเปรียบเทียบอย่างจับใจแล้ว บาง
ข้อความยังให้ความไพเราะด้วยลีลาวรรณศิลป์ไปพร้อมๆ
กัน ดังเช่นภาพพจน์อุปมาซึ่งเล่นคำสัมผัสอักษร “ในโลกอัน
ลุ่มร้อนราวลวกด้วยเพลิงของเรานี้...” (นิต นรารักษ์, 2523,
หน้า 229)

2) บุคลาธิษฐาน

“บุคลาธิษฐาน” เป็นสำนวนภาษาอีกลักษณะหนึ่ง
ทำให้วรรณกรรมชุดนี้มีความเปรียบเป็นรูปธรรม ทั้งพร้อม
ด้วยความไพเราะสละสลวยและความมีชีวิตชีวา ดังตัวอย่าง

- ในสมัยที่เงินพูด-พูดและพูดจนกลบเสียงกระซิบ
ของวิญญาณ...เมื่อใดเขาทำสำเร็จ เสียงหัวเราะของเงินจะ
หยั่นก้องไปทั่วโลก

- เรียวข้าวที่จับระบำล้อเลียนสายลม

- เมื่อพระจันทร์ยิ้มอยู่ในฟ้า

- ดอกไม้ทุกดอกดูจะพากันเอียงหน้าล้อๆ มาเย้ยเยาะ
และนกกัพร้าหยันซ้ำๆ ในขณะที่ดาวลืมหินตาโพล่งเป็นพันๆ
จ้องมายังกับจะจับผิด

- เรือที่ผูกไว้กระสับกระส่ายอยู่ใต้เงาสะพานพื้มพำอะไร
ง่วนอยู่กับท้องน้ำ กิ่งไม้เล็กๆ โผล่ออกมาจากซอกหินโบกมือ
อยู่ไหนๆ

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 101, 122, 194, 240, 257)

3) อธิพจน์ (โวหารกล่าวเกินจริง)

ส่วนหนึ่งของภาพพจน์ในความเรียงชุดนี้คือ “อธิพจน์”
หรือการกล่าวเกินจริง ซึ่งเป็นศิลปะการใช้ภาษาที่ช่วยเน้น
ความหมายให้หนักแน่นหรือซาบซึ้งตรึงใจยิ่งขึ้น ดังเช่น

- เพราะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีแต่ไม่พอเสียแหละ
มาก น้ำตาจึงท่วมโลกอยู่อย่างทุกวันนี้

- “อ้าว! คุณไม่พยายามที่จะหัวเราะกับฉันให้โลก
แตกเป็นเสี่ยงๆ ไปเสียแล้วหรือนี่?”

- เราจะจ้องกันให้สนั่นโลกไปถึงงานมหกรรมอัน
โอฬารประดามีที่จะมาถึงในวันพรุ่งนี้... เราจะพรั่กันให้
น้ำลายเหือดไปถึงเจ้าความรักชนิดซื่อๆ ขาดยคล่อง...

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 26, 53, 283)

4) การตั้งคำถาม

สำนวนภาษาในลักษณะ “การตั้งคำถาม” ซึ่งเป็นการ
ถามโดยไม่ต้องการคำตอบ แต่มีเจตนาเน้นย้ำหรือกระตุ้น
ความสำนึกในสิ่งที่ผู้ถูกถามควรทราบแก่ใจอยู่แล้ว เป็นอีก
กลวิธีที่ “นิต นรารักษ์” ใช้เสมอๆ อย่างมีพลังด้วยถ้อยคำที่
ให้ความหมายหนักแน่น และมักประกอบกรคำซ้ำหรือซ้ำ
ความ จึงเป็นคำถามที่เค้นค้นอารมณ์ความรู้สึกอย่างยิ่งดังเช่น

ไฉนมนุษย์จึงยังใจโหดพอที่จะไม่เกิดเมตตาในมนุษย์
ด้วยกัน? ไฉนจึงยังมีคนกล้าคิดอยู่อีกว่าตนนี้สูงส่งเหนือ
มนุษย์อื่น เมออำนาจและลืมน...ในขณะที่ไม่มีอะไรเป็น
ของใครอย่างแท้จริงสักอย่างเดียว เมื่ออยู่ต่อหน้าความตาย
ไฉนสงครามจึงยังเป็นสิ่งที่มนุษย์ฝันถึงกันอยู่ว่าจะช่วยให้
มนุษย์อยู่ด้วยกันโดยสันติต่อไปได้ ในเมื่อผู้พิชิตที่แท้จริงนั้น
คือความตายทุกหนแห่ง?... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 21)

ในระยะซึ่งความทุกข์หม่นได้บั่นทอนความรู้สึกผิด
ชอบไปเกือบสิ้นแล้ว จะมีหนทางหันเหแนวชีวิตให้กลับไป
สู่สันติสุขได้อีกไฉน?(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 49)

ถ้าเช่นนั้น มีอะไรที่คนอย่างคุณจะพึงทอดทิ้ง มีอะไรที่
คนซึ่งรักความยุติธรรมทุกคนจะพึงทอดทิ้ง? (นิต นรารักษ์,
2523, หน้า 135)

กลัวอะไรอยู่อีก กลัวอด? กลัวตาย? ในโลกนี้มีคนอย่าง

คุณเพียงคนเดียวเมื่อไร? เขาทำงานกัน เขาอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ แม้จะต้องตาย อยู่ที่ไหนก็ตายเหมือนกัน ก็ยังเป็นการตายที่อบอุ่นด้วยเกียรติ... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 188)

5) ปฏิพจน์ หรือ ปฏิทรรศน์ (Paradox)

โวหาร ปฏิพจน์ หรือปฏิทรรศน์ คือกลวิธีใช้คำหรือความที่ขัดแย้งกัน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีความเรียงชุดนี้ใช้บ่อยครั้ง เพื่อสรรค์สร้างภาษาของอารมณ์ที่สร้างความสะกดตา สะกดใจ ในความหมายที่ลึกซึ้ง เร้าอารมณ์ ดังเช่น

...เมื่อแสงอาทิตย์แทนที่จะให้ความอบอุ่นกลับเสียดแทง และเผาผลาญ เมื่อลำนำเพลงอันไพเราะกลายเป็นเสียงของ ภูตพราย... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 49)

เขา “หนาว” จริงๆ ในโลกนี้ ทั้งๆที่แดดร้อนเปรี้ยง และ เขาอยู่กลางกลุ่มมนุษย์นับพันๆ...(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 88)

พระนครซึ่งโผล่จากความมืดสนิทขึ้นกลางแสงไฟฟ้า สว่างแสบตา พระนครที่เศร้าเพื่อจะยิ้ม และหัวเราะเพื่อจะ สะอื้น...(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 258)

6) การเปรียบเทียบ (Contrast)

ภาษาเร้าอารมณ์อีกลักษณะหนึ่งของ “นิต นรารักษ์” คือ “การเปรียบเทียบ” ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพหรืออารมณ์ ความนึกคิดที่ต่างกันหรือตรงกันข้ามกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, หน้า 114) ดังปรากฏในความเรียงชุดนี้จำนวนมาก บางที่ใช้ซ้อนสองหรือสามความ เช่น

- ไปสุดยอดสวรรค์หรือกันบังนรกก็ไม่แปลก
- เพื่อเก็บภาพอันเป็นความทรงจำจากจุดอันเรื่อง ประกายโรจน์ หรือเศร้าสลัวหะมิมัวในประวัติศาสตร์
- เพื่อให้ความอบอุ่นในที่ซึ่งหนาวเยือก และให้ความ สว่างในที่ซึ่งมืดมน
- ตายเพื่อจะอยู่อย่างอมตะ แทนการอยู่ที่ไร้ความหมายเสมือนตายแล้วทั้งเป็น !
- ระหว่างความเย็นฉ่ำของน้ำค้างและความลวกร้อน ของแอลกอฮอล์
- ...เพื่อเอาแสงสว่างไปตามไว้ในที่มืดๆ เอลมเย็นๆ และร่มเงาไปทอดไวยังที่ซึ่งแดดเปรี้ยงและร้อนฟ้าว เอา สายน้ำไปหล่อไว้ในที่ซึ่งแห้งแล้งและกันดาร

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 29, 31, 92, 127, 157, 280)

บางครั้ง “นิต นรารักษ์” เพิ่มความเร้าอารมณ์ด้วยการ

ใช้ควบคู่กับกลวิธีอื่นเช่นการเล่นเสียงของคำไปพร้อมกัน เช่น ความตอนนีเล่นเสียง ระเบียบ- ระเบียบ “...เพราะมันเกิดจากการ เดินมาด้วยกันกลางแสงระเบียบของเปลวแดด และได้ความ ระเบียบของดวงดาว” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 301)

7) การแฝงนัย (Irony)

ลักษณะภาษาภาพพจน์อีกชนิดหนึ่งในงานเขียนชุดนี้คือ “การแฝงนัย” ซึ่งเป็นการใช้คำหรือภาษาอย่างแตกต่างหรือ ขัดแย้งกับเจตนาที่แท้จริงของการสื่อสาร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 229) เช่น “...ในค่านั่นเอง ข้าพเจ้าได้สูญเสียมิตร สนิทคนเดียวที่มีอยู่ในพิภพนี้ไป อย่างน่าหัวเราะให้โลกแตก เป็นเสียง (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 99)

1.1.1 คำและความ

ด้วยเหตุที่ว่าคำทั่วไปในภาษา แม้บางคำจะมีสรหรือมีความหมายลึกซึ้งจับใจปานใด แต่เมื่อใช้บ่อยๆ ก็จะกลายเป็น คำดาษดื่นไม่ติดตรึงใจอีกต่อไป ผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมหรือ แม้ผู้ใช้ภาษาทั่วไปจึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนใช้คำให้แปลก ออกไป หรือใช้กลวิธีที่จะพลิกแพลงภาษาให้พิเศษแตกต่าง จากภาษาปกติ เพื่อเร้าความสะกดตา สะกดใจ หรือทำให้ ต้องเพ่งเล็งความหมาย

ความเรียงชุดนี้ของ “นิต นรารักษ์” โดดเด่นมากด้วย กลวิธีหลากหลายในการสรรคำและความอย่างประณีตราว บบทวิ เพื่อสร้างความหมายที่กินใจ เร้าอารมณ์ ตลอดจนสร้าง สุนทรียภาพ คือนอกจากจะมีความหมายลึกในอารมณ์แล้ว ยัง มีใช้ศัพท์ดาษดื่น แต่เป็นคำสวยๆ หรือความที่มีท่วงทำนองและ เสียงอันไพเราะพร่าไพเราะ ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1) คำและความที่ให้ความรู้สึกถึงความมีศักดิ์สูง สง่างาม

- ดาวสุกปลั่งน้ำระยับปานจะหยดดวงนั้น...
- มิใช่ฟ้าจะพร่างพรายด้วยหมู่ดาวมิใช่ เดือนจะทอด แสงนวลโยมาเชิญชวนให้เลหา
- เมื่ออยู่ต่อหน้าท้องฟ้าที่ระดะดาด้วยดาว
- มีอซึ่งเต็มไปด้วยศักดิ์ศรีของแสงแห่งการอุญธรรม...
- แต่นั่นก็หาใช้สิ่งที่จะมาลดค่าของปุยมะฆาต หยาด น้ำค้างหรือแสงทองที่เรืองรองอยู่ตรงขอบฟ้าได้ไม่...
- มันไม่ใช่ธรรมชาติเสียแล้ว เพราะมันเกิดจากการ เดินมาด้วยกันกลางแสงระเบียบของเปลว แดดและได้ความระเบียบของดวงดาว มันเกิดจากน้ำใจ

และความพยายามร่วมกันมันจึงหวาน

น้ำสำหรับหัวใจ เหมือนรอยยิ้ม เหมือนความสดชื่นของ
สายลมยามรุ่งอรุณ

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 19, 117, 271, 302)

คำที่ไพเราะหรือมีศักดิ์สูงที่ “นิต นรารักษ์” ใช้ บาง
คำเป็นภาษาวรรณคดี ซึ่งมักไม่ค่อยมีผู้ใช้ในบทประพันธ์ร้อย
แก้ว แต่ “นิต นรารักษ์” นำมาใช้ในความเรียงเหล่านี้ได้
อย่างเหมาะสมกลมกลืน ดังเช่นคำ ประทีป ตาม (จุดตะเกียง
โคมไฟ) มรรคา ปราณ ปรุพี ประทีปทิพย์ โรจนา พิลाप
และ ส้ารวล เป็นต้น ดังตัวอย่าง

- คนที่จะเอาประทีปมาตามไว้ในที่มีดมน หาร์มเงา
แก่มรรคาอันผ่องวโรน

- คนจริง ผู้แม้ปราณจะสิ้นก็ให้อยู่ในลักษณะท้าทาย
ติดปรุพี

- นั่นคือไอพิชี่ที่สุดเข้าไปแล้วจะเผาผลาญกายใจให้
ววยวอด และมีใช่ประทีปทิพย์อันนำทางไปสู่สวรรค์และแสง
สว่างอันโรจนา

- ...และพิลาปให้กับความโสมมอันซุกตัวอยู่ทั่วไป
(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 190-191, 196, 212, 263)

2) คำหรือความที่ให้อารมณ์ความรู้สึกจับใจ

หรือคมเข้ม มีพลัง

ความประณีตในการใช้คำและความอีกลักษณะหนึ่งของ
“นิต นรารักษ์” คือการสรรใช้ภาษาที่ให้ความหมายลึก
ซึ้งด้วยความจับใจ หรือเข้มคมอย่างเปี่ยมล้นพลัง เร้าอารมณ์
ความรู้สึก ดังเช่น

...เป็นความขึ้นใจระคนความหม่นมัว....

...เราก็คลุกตัวลงไปในความมึนเมาจากโลกกว้าง
แสงสว่างอันพร่างพราย บรรยากาศอันโปร่งหวิวและ
รสพิศวาสอันเรงลาน...(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 23, 28)

สำหรับบางท่าน มันอาจจะเสมือนเสียงคุกคามของอสูร
หรือเสียงกู่ร้องของปีศาจ ในขณะที่ บางท่านแว่เสียงสะท้อน
กระซิกของเด็กน้อย และกระซิบกระเส้าของวิญญาณที่ไหว
สะท้าน (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 51)

มันกว้างใหญ่ไพศาล สูงขึ้นไปเกือบแตะฟ้าและต่ำลึกลง
ไปในดิน (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 59)

...ชีวิตไร้โชคของนางนี้ ก็ถูกโกลดลากไปกับความหยาบ

ซากของถนนร่นแคบ มันครี๊ดไปอย่าเจ็บปวดกับความกระด้าง
ของใจคน และความกักขะของวาทะ มันระเห่ร้อนไปกลาง
พายุ กลางแดด กลางทะเลทราย... (นิต นรารักษ์, 2523,
หน้า 194)

... ในโลกอันผ่าวระอุด้วยแรงซังของเรานี้... (นิต นรา
รักษ์, 2539, หน้า 140)

...ก้าวออกมาเถิด! ทุกคนพร้อมที่จะต้อนรับคุณด้วย
ปรารถนาดีจริงใจ ก้าวออกมา เพื่อว่าแสงแดด ผีเสื้อ ดอกไม้
เสียงเพลง จะได้มีความหมายแก่ชีวิตคุณ แทนการเผชิญกับ
ความมืดและเสียงร่ำไห้อย่างที่เป็นสมบัติของคุณอยู่ทุกวันนี้
(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 188)

3) การใช้คำเด่น ความกระชับ

แง่งามหรือศิลปะการใช้ภาษาอย่างมีวรรณศิลป์ของ “นิต
นรารักษ์” อีกลักษณะหนึ่ง คือการใช้คำซึ่งให้ความหมายเด่น
ชัด โดยไม่ต้องใช้คำมาก ความกระชับ เช่น “...คนในโคลนก็
ต้องแพ้บุญญาคนในเก่งอยู่วันยังค่ำ...” (นิต นรารักษ์, 2523,
หน้า 167) “คนในโคลน” คือผู้ไร้แรงงานขุดลอกคลอง ส่วน
“คนในเก่ง” คือผู้มีสถานะสูง มีรถยนต์ส่วนตัวขับขี่ เป็นคำที่
ใช้อย่างกระชับโดยได้ความอันแจ่มแจ้ง

บางแห่งใช้คำกระชับในลักษณะที่เป็นความหมายโดย
นัย ให้ความลึกซึ้ง กินใจ “...เกลอข้าพเจ้าคนนี้นักินทางใจมา
นานแล้ว กินตั้งแต่ดอกไม้ ต้นข้าว แม้จนกระทั่งดาว...” (นิต
นรารักษ์, 2523, หน้า 302)

4) การเล่นคำ

ภาษาไทยมีความร่ำรวยถ้อยคำด้วยวิธีสร้างคำเพิ่มอย่าง
หลากหลาย วิธีหนึ่งคือการแผลงคำหรือเปลี่ยนแปลงเสียง
เพียงเล็กน้อย เป็นการสร้างคำใหม่ เสียงใหม่ ในความหมาย
เดียวกัน “นิต นรารักษ์” ใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะนี้
โดยนำเสียงที่ใกล้เคียงกันนั้นมาใช้ด้วยกัน เป็นการ “เล่นคำ”
ที่ทำให้ได้เสียงที่ไพเราะ เช่น เล่นคำ ชีวิต กับ ชีว “ชีวิตของ
ตุ๊กตาของเล่นทุกชนิดก็แจ่มใสด้วยชีวาอีกครั้ง...” (นิต นรา
รักษ์, 2523, หน้า 146)

การเล่นคำอีกลักษณะหนึ่งของ “นิต นรารักษ์” คือ
การเล่นเสียงคำที่ใกล้เคียงกันแต่ความหมายผิดแผกออกไป
เช่น รวยเหลียม กับ ร้อยเล่ห์ กระซิก กับ กระซิบ กระเส้า
เรียวแรง กับ ร้อยหรือ ยับยั้ง กับ ยึดเยื้อ ยาวย่น และ ขึ้น

กับ ชื่น (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 43, 51, 152, 270, 303) 123, 134)

5) การเล่นเสียงสัมผัส

ลักษณะการใช้คำสัมผัสคล้องจองเป็นที่นิยมในภาษาไทยทั้งในการพูดและเขียน แม้จะเป็นภาษา ร้อยแก้วซึ่งไม่บังคับฉันทลักษณ์แบบร้อยกรองก็ตาม “นิต นรารักษ์” เป็นผู้หนึ่งซึ่งนิยมใช้คำสัมผัสคล้องจองดังกล่าวและโดยเฉพาะเมื่อผสมกับความเป็น “อุชเชนี” ผู้ชำนาญการกลอนในอีกภาคหนึ่ง ความเรียงชุดนี้ของ “นิต นรารักษ์” จึงพรึงพรავด้วยสัมผัสราบรื่นหลังไหลราวกับบทกวี ดังเช่น

- ฉันไม่สอนคุณหรือให้ทำตัวเป็นเด็กดี เพราะภูจะทิ้ง ผึ้งจะตอม ฉันจะไม่เตือนให้คุณรักนวลสงวนตัว ให้คิดให้ลึก ให้ตรึกให้รอบ...

- สู่ทุ่งคันนาร่องไร่ ป่าร่มลมเย็น..

- มันเป็นเสาหินตระหง่านเงื้อมต้นหนึ่งซึ่งทอดลำโดดขึ้นไปกลางแดดจ้าและฟ้าครามอย่างเดิวยาว ด้วยศักดิ์ศรีอันเศร้าสร้อยหงอยเหงา

-...และหันเหความสนใจของเธอไปสู่สิ่งที่รื่นแก่ตา มีค่าแก่ใจ

- ฉันจากคุณไปคลุกคลีอยู่กับกลิ่นไพรไร้ข้าวเสียหลายเพลา

- วานอย่าเอาความรักในกลุ่มตนของพวกพ้องไปทำลายให้คนอื่นเขาเหยียบย่ำอย่างหยาบหยามและดูแคลน

- สายน้ำนั้นเหมือนพยายามเหลือเกินที่จะยืมพรายอยู่กลางประกายเดือน

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 21, 27, 31, 48, 91, 105, 259)

บางครั้ง “นิต นรารักษ์” เปลี่ยนเสียงคำเพื่อให้มีสัมผัส เช่น “กระท่อมหอมหอ” ซึ่งแม้จะไม่ใช่คำที่ใช้กันปกติ แต่ก็เป็นที่น่าสนใจความหมาย เพราะใกล้เคียงกับเสียงคำเดิมที่คุ้นเคย คือ “ห้องหอ” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 285)

6) การสร้างคำใหม่

ในลีลาแห่งการเพ้นคำและสรรความอย่างประณีตบรรจงนี้ “นิต นรารักษ์” ได้เสนอประดิษฐกรรมทางภาษาคือการสร้างคำใหม่จำนวนหนึ่งที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นการซ้อนคำหรือ “คำซ้อน” การใช้คำ “ใหม่” นี้ เป็นกลวิธีหนึ่งที่สร้างความสะดุดตา และนำไปสู่ความกระตือรือร้นในความหมาย เช่นคำ หม่นทะมึน ระเบิดดาบ ก่องเก้ง ลวกร้อน สำราญสำรว (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 118, 119, 19,

บางคำเป็น “คำใหม่” ด้วยการกลับคำซ้อนจากที่เคยใช้กันทั่วไป เช่น เปรอปรีน กระทั่งกระแทก ผาดผุด (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 186, 230, 250)

บางคำเป็นการสร้างคำซ้อนจากการประสมแบบสลับจากคำซ้อนเดิม เช่น หู่เหี้ยว จาก หดหู่ กับ ห่อเหี้ยว ผ่องผาด และ ผุดผั่ว จาก ผ่องแผ้ว กับ ผุดผาด หรือตัดจากคำซ้อนเดิม เช่น กระทั่ง จาก กระแทกกระทั่ง (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 125, 287)

บางคำเป็นการปรับเสียงจากคำเดิมคือ “ใส่ร้ายป้ายสี” เป็น “สาตร้ายป้ายสี” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 135)

นอกจากนี้ “นิต นรารักษ์” เสนอคำ “ใหม่” อีกลักษณะหนึ่งคือการตัดคำจากคำประสม เช่น

คับ จาก คับแคบ

สำเร็จ จาก สำเร็จสำราญ

ปรี จาก เต็มปรี หรือ ล้นปรี

อ้าว จาก อบอ้าว

จุ่มม่ง จาก จุ่มม่งหมาย

ดอม จาก ดอมดม หรือ ดมดอม

เปื่อย จาก เรื่อยเปื่อย

(นิต นรารักษ์, 2523,

หน้า 157, 179, 186, 235, 270, 292, 297)

คำใหม่บางคำ “นิต นรารักษ์” สร้างขึ้นด้วยการประสมคำต่างระดับกัน ทำให้สะดุดตา และสะดุดความนึกคิดของผู้อ่านด้วยความ “ใหม่” และ “แปลก” เช่น “บรมริน” (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 72)

7) การซ้ำคำ วลี และความ

กลวิธีซ้ำคำ ซ้ำวลี และซ้ำความ เป็นวิธีหนึ่งที่นอกจากจะสร้างความไพเราะแล้ว ยังทำให้รสความเข้มข้นด้วยความเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึก “นิต นรารักษ์” ใช้กลวิธีนี้อย่างแพรวพราวและเร้าอารมณ์ยิ่งในหลายๆตอน

...เพื่อว่าน้ำตาทุกหยด หยาดเหงื่อทุกหยาด จะได้มีผู้ประจักษ์ชัดให้ด้วยความรักและความ เห็นอกเห็นใจ (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 50)

...วานอย่าหลงละเมอไปในความเฝ้าฝันของชีวิตที่งายตายไร้ค่าและไร้เกียรติ-ชีวิตของสัตว์เลื้อยที่เขาบีบก็ตายคล้ายก็รอดวานอย่าเอาความรักในกลุ่มตนของพวกพ้องไปทำลายให้คนอื่นเขาเหยียบย่ำ

อย่างหยาบหยามและดูแคลน วานอย่าให้โอกาสเมล็ด
ข้าวเข้ามาไ้ปรยเกลื่อนเยี่ยงปาฏิหาริย์อยู่กลางลาน...
(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 105)

...ด้วยดวงตาที่รู้แจ้งเห็นจริง ด้วยใจที่ไร้อคติ ด้วยความ
รู้สึกที่บริสุทธิ์... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 119)

...ชีวิตจำเป็นต้องอุบัติมาในโลก เพื่อจะสุข เพื่อจะทุกข์
เพื่อจะร้องไห้ เพื่อจะหัวเราะ... (นิต นรารักษ์,
2523, หน้า 263)

...ไม่มีแววห้วนไหวในดวงตาคู่นั้น ไม่มีรอยพิรุณ ไม่มีการ
อับอาย ไม่มีการหลบเลี่ยง ไม่มีแม้แต่แวเจ็บปวด...

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 153)

...แต่ชีวิตก็ได้อุบัติขึ้นแล้วอย่างสุดจะหลีกเลี่ยง ไม่ว่าใน
ปราสาทราชฐาน หรือในกระท่อมปลายทุ่ง ดั้นไป อยู่ไป ทุกข์
ไป สุขไป เจ็บไป สบายไป... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 280)

บางข้อความ เช่นความสอหย่อนหน้าสองตอนนี้เป็นกร
ซ้ำคำและความในลักษณะล้อความกัน

บนเส้นทางสายนั้น ซึ่งกำลังถูกผู้วิเศษระดมเรียกเมฆ
เรียกฝน สั่งพายุให้พัดอื้ออึง ทุ้มอืดทุ้มหิน ปักขวากรายลวด
หนามอย่างอุตลุดเพียงเพื่อที่จะกัดกันมิให้มนุษย์สำแดงความ
รักต่อกัน เพียงเพื่อมิให้เด็กเล็กๆ ได้มีข้าวกินให้อิ่มท้องและ
ลืมตาแลเห็นกอข้าว กอกา กับเขาบ้างตามสมควร

แต่ระพีพันธุ์ คุณก็รู้ว่าจำนวนผู้วิเศษและสมุนที่ลนลาน
เพราะค่าน้ำเงินเหล่านั้นมีน้อยเหลือเกิน เมื่อเปรียบกับ
จำนวนคนที่รักความยุติธรรมเป็นชีวิตจิตใจและพร้อมที่จะ
ฝ่าพายุไปกับคุณเพื่อรื้ออิฐรื้อหิน ขวากและหนามออกให้พ้น
ทาง เพียงเพื่อเพื่อให้มนุษย์ได้มีโอกาสสำแดงความรักต่อกัน
เพียงเพื่อให้เด็กเล็กๆ ได้มีข้าวกินให้อิ่มท้อง และลืมตาแลเห็น
กอข้าว กอกา กับเขาบ้างตามสมควร... (นิต นรารักษ์, 2523,
หน้า 135)

...ในสายฝน เรามองเห็นน้ำตาใครต่อใคร ในสายฝน เรา
มองเห็นความกรุณาปรานีที่ไหลหลั่งลงมาเย็นฉ่ำชื่นใจกลาง
ทะเลทรายแห่งชีวิต... (นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 182)
บางตอน“นิต นรารักษ์” ใช้ทั้งการซ้ำคำและสัมผัส เช่น

...ไม่แปลกหรอกเพราะสายลมแสงแดดหรือรัศมีเดือน
จะเวียนเข้ามาถึงเขาได้โดยผ่านเจ้าช่องจ้อยๆ นั่นทั้งนั้น มัน
เป็นจุดเดียวที่ให้ชีวิตชีวาในความอับอืดอืดของวงล้อม
ที่แคบคับ คำที่ในกรอบสี่เหลี่ยมๆ นั้นคือมุ่มฟ้าสีแจ้ว ที่เชื้อ
เชิญและปลอบประโลมกึ่งไม่สั่กกึ่งซึ่งบังเอิญทอดมาโบก

ไหวๆ อยู่ให้เห็นอย่างเป็นมิตร พร้อมกับนกคู่นั้นซึ่งพลอดกัน
เสียงเจื้อย แล้วก็ปูเมฆ แล้วก็ฟ้าสีชมพู แล้วก็เดือนสามคำ
(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 121)

8) การสร้างสมดุลของเสียง

กลวิธีสร้าง “สมดุล” ของเสียง คือการใช้คำหรือความ
ที่มีจำนวนพยางค์เท่ากัน ทำให้เสียงมีสมดุล หรือมีน้ำหนัก
เท่าๆ กัน เป็นการทำให้เสียงไพเราะ สละสลวย เป็นอีกกลวิธี
ที่ นิต นรารักษ์” ใช้เสมอๆ ดังเช่น

- โผจากมุ่มแคบๆ อันนี้ไปเกาะอยู่ตรงมุ่มเหงๆ อันโน้น
- ตรงที่มีน้ำฟูไหลเย็นและเงาไม้ร่มรื่น”
- อย่างไรทางออก อย่างคนล้นคิด...
- หนาวจนสะท้าน และร้อนจนหน้ามืด...
- เพื่อให้ความอบอุ่นในที่ซึ่งหนาวเยือก และให้ความ

สว่างในที่ซึ่งมืดมน

- ความสุขในบางครั้ง ความทุกข์ในบางครั้ง
- ไม่ว่าแดดจะเปรี้ยงหรือฝนจะกราด
- แม้ในความห่างแสนห่างของหนทางที่ไกลสุดไกล
- ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านที่ร่มรื่นและขรุขระ หวาน

ฉ่ำและขมลึก

(นิต นรารักษ์, 2523, หน้า 21, 29, 92,134,
194, 258, 278, 295)

จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ประเด็น ชุมสาย
ณ อยู่ธยา ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ได้นำเสนอ ความ
เรียงแบบไม่เป็นทางการ เกือบร้อยเรื่องในความยาวกว่า
300 หน้า ของหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก อย่างประณีตด้วยถ้อยคำ
ภาษาและการเรียงร้อยเนื้อความ จึงได้ข้อสรุปอันเด่นชัดว่า
ด้วยรูปแบบความเรียงอันเปี่ยมบริบูรณ์ชั้นเชิงวรรณศิลป์
และทั้งการใช้ภาษาโดยหลากหลาย หลายกลวิธี อย่างเลิศด้วย
ศิลปะอันโน้มน้าวอารมณ์ผู้อ่านให้เคลิบเคลิ้มหวนไหว และ
ซาบซึ้งในสุนทริยรส ในทุกรูปแบบและอารมณ์อย่างหาผู้
เปรียบได้ยาก วรรณกรรมความเรียงแบบไม่เป็นทางการใน
เพียงแค่เม็ดทราย และ รายศิลาเรียง จึงมิใช่เป็นเพียงกรวด
หินหรือเม็ดทราย หากเป็นอัญมณีอันฉายเฉิดเจิดจรัสซึ่งจะ
คงอยู่เป็นอมตะในหัวใจของผู้รักงานวรรณศิลป์ไม่ว่ากาลเวลา
จะผันผ่านนานเนิ่นเพียงใด

เชิงอรรถ 1 บทประพันธ์ความเรียง (essay) เป็น

เชิงอรรถ

วรรณกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจากผลงานของ มงเตญ นักเขียนที่มีอิทธิพลที่สุดผู้หนึ่งในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของฝรั่งเศส ด้วยแนวเขียนแบบพินิจครุ่นคิด ประสมประสานกับเรื่องเกร็ดต่างๆ และอัตชีวประวัติ (Montaigne, Michel de. 2010, unpagged) สไตน์มันน์และ วิลเลน อธิบายว่า ปัจจุบัน essay ได้พัฒนาเป็นงานเขียนชนิดที่เรียกว่า informal essay คือมีลักษณะชี้แนะ แสดงความนึกคิด อันเป็นส่วนตนของผู้เขียน ด้วยลีลาโวหารซึ่งให้ความเพลิดเพลินบันเทิง บางครั้งอาจสอดแทรกอารมณ์ขัน (Steinmann and Willen, 1966, p.1)

ส่วนราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า “ความเรียง” จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ซึ่งมองเตญ (1533 – 1592) เป็นผู้ริเริ่ม และ **ความเรียงแบบเป็นทางการ** ซึ่งฟรานซิส เบคอน เป็นผู้ริเริ่ม ในศตวรรษที่ 18 นักเขียนหลายคนได้พัฒนา ความเรียงแบบเป็นทางการ จำแนกไปมีชื่อเรียกต่างๆ หลายชนิด เช่น บทความ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ โดยเน้นการเสนอข้อเท็จจริงเป็นจุดหมายหลัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 164 - 165)

เชิงอรรถ 2 ในฉบับรวมเล่ม **เพียงแค่มืดทราด** ผู้เขียน

ใช้นามปากกา “นิต นรารักษ์” ส่วน **รายศิลาเรียง** ซึ่งเป็นผลงาน รวมบทกวี บทความ และความเรียง ใช้นาม “อุชเชนี” ทั้งนี้ คงสืบเนื่องจากนามปากกา “อุชเชนี” เป็นที่รู้จักแพร่หลายกว่า แต่ความจริง ผู้ประพันธ์ตั้งใจใช้ “นิต นรารักษ์” ในงานเขียนร้อยแก้ว งานวิจัยฉบับนี้จึงใช้ “นิต นรารักษ์” ในคำอธิบายเกี่ยวกับบทประพันธ์ความเรียงของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งหมด (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2553)

เชิงอรรถ 3 ชื่อบุคคลทั้งสองคือ **ระพินทร** และ **กรรณิการ์แก้ว** ผู้ประพันธ์ให้สัมภาษณ์ว่าไม่ใช่ชื่อของญาติหรือมิตร คนใด ทั้งมิได้มีความหมายพิเศษใดๆ เป็นการสมมุติบุคคลขึ้น โดยเลือกใช้ชื่อตามที่ชอบและเห็นว่าไพเราะ (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 2553)

เชิงอรรถ 4 บทความวิจัยฉบับนี้เสนอภาษาเปรียบเทียบเป็นภาพรวม ไม่แยกอุปมาและอุปลักษณ์ เพราะไม่มีความแตกต่างทางอารมณ์ความรู้สึกหรือการรับรู้ความของผู้อ่าน ในตำราภาษาไทยสมัยก่อนใช้คำเรียกรวมว่า “อุปมาอุปไมย”

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). **คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- เชิญชาวโอเคเนชั่นบล็อกร่วมประมวลหนังสือฯ. (ธันวาคม 2552). OK NATION net. สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2554, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=672203>
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2532). การอ่านความเรียง. ใน **การใช้ภาษาไทย หน่วยที่ ๙-๑๕** พิมพ์ครั้งที่ 10 (หน้า 723). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิต นรารักษ์ (นามแฝง). (2523). **เพียงแค่เม็ดทราย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2527). คมคำคมความคิด. **สุฝุ่น**, 1(4), 107-109.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2537). **๒๕ ปี คำหยาด**. กรุงเทพฯ: เกี้ยวเกล้า-พิมพ์การ.
- บทกวีของอุชเชนี. (2009). **Forum Web Board**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2554, จาก <http://domefamily.net23.net/forum/index.php?topic=72.0>.
- เปลื้อง ณ นคร. (2513). **แบบเรียงความ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เปลื้อง ณ นคร. (2535). **ศิลปะแห่งการประพันธ์**. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- ประวัติและทำเนียบรางวัลนราธิป. **สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2554 จาก <http://www.thaiwriterassociation.org/columnread.php?id=55>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: สำนักราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิลปินแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **ศิลปินแห่งชาติ**. สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2554, จาก http://art.culture.go.th/index.php?case=artist&art_id=&page=2&detail=&side=book&menusort=all&
- สาทิศ อินทรกำแหง และ สุข สูงสว่าง. (2523). คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก -โหมโรง. ใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** โดย อุชเชนี. พิมพ์ครั้งที่ 4. (หน้า 4). กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2523). คำแถลงจากสำนักพิมพ์. ใน **เพียงแค่เม็ดทราย** โดย นิต นรารักษ์ (หน้า 4- 6). กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- อุชเชนี (นามแฝง). (2539). **รายศิลาเรียง**. กรุงเทพฯ: สื่่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย.
- Conclusion. (no date). **Write Fix** . Retrieved March 29, 2011, from <http://www.writefix.com/argument/conclusions.htm>
- Goldberg, E. A., (1900). **How to Write an Essay**. Glenview, Illinois.: Scott, Foresman and Company.
- Steinmann, Steinmann, and Gerald Willen. (2000). **Literatures for Writing**. Belmont, California:Wadsworth.
- Strategies for Writing a Conclusion. (2004). **LEO: Literacy Education Online**. Retrieved March 30, 2011, from <http://leo.stcloudstate.edu/acadwrite/conclude.html>